

B.A. (Part-III) Semester-V Examination

SANSKRIT (Classical Indian Language)

(Compulsory Language)

समय : तीन तास]

[एकूण गुण : 80

Note :- (1) All questions are compulsory.

(2) Write answers in your own medium offered.

सूचना :- (1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहे.

(2) उत्तरे स्वीकृत माध्यमासून लिहावे.

सूचना :- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य है।

(2) उत्तर स्वीकृत माध्यम में लिखिए।

1. (A) Translate any **Two** of the following :

10

खालीलपैकी कोणत्याही दोन गद्य उताऱ्याचा अनुवाद करा :

निम्नलिखित किन्ही दो गद्यांशों का अनुवाद कीजिए :

- (1) महाराजस्य सर्व धर्म समन्वयदृष्टिः सर्वधर्माणां सम्प्रदायाञ्च विरोधेन च परिपूर्णास्ति। भारतीय आस्तिकषड्दर्शनेऽपि न परस्परविरोधे वर्तन्ते तेषां प्रमुखसिद्धान्तः परस्परपूरकः। न तत्र विरोधः दृष्टव्य इति प्रतिपादयितुं महाराजेन बहवः ग्रन्थाः रचितः। जैन-बौद्ध इस्लाम पारसिकादीनामुपासना-पद्धतयऽपि वैदिक तत्त्वज्ञानामेव नवाविष्कारः इति महाराजेन सोदाहरणं स्पष्टीकृतम्।
- (2) शंकराचार्येण अद्वैततत्त्वज्ञानेऽध्यासः विवृतः। ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या जीवो ब्रह्मैव नापरः। इति अद्वैत तत्त्वज्ञानस्य महत्वपूर्णं तत्त्वम्। नित्यशुद्धबुद्धिनिर्गुण निराकास्त्वैतन्नं ब्रह्म। तस्यैवंशः जीवः। आत्मसाक्षात्कारेण जीवब्रह्मैक्यस्य ज्ञानं भवति। एतदैक्यमेवाद्वैतम्। मृत्तिकाज्ञानादनन्तरं घटादिरूपभेदं न भवतीत्येव यस्तद्विवर्तः परमभिव्यक्तरूपे मूलस्वरूपं यथावद्दृश्ये तदा सः अनध्यस्तविवर्तः।
- (3) सुविदितं यदस्य सङ्गणकोपकरणस्य वैशिष्ट्यपूर्णं संरचना भागद्वये विभाजिता वर्तते इति। तत्र एकः दृश्यः यन्त्रभागः तु तात्कालिकी पदार्थविज्ञान प्रगतिम् अनुसृत्य निर्मीयते। अपरश्च अदृशोऽपि महत्वपूर्णः भागः नाम अस्य उपकरणस्य सञ्चालनाय गणस्मरणिकायां स्थिता गणप्रक्रियाणां प्रणाली अथवा सॉफ्टवेयर। तामेवानुसृत्य सर्वे यन्त्रव्यवहाराः प्रचलन्ति।
- (4) पुरा विज्ञानोपकरणानां विषये भाषाचर्चा न कदापि आकर्ष्यते स्म। विद्युद्दिवस्य का नामभाषा ? का वा व्यजनस्य ? परम् अस्मिन् अत्याधुनिक संगणक विज्ञाने प्रथमतः एव कम्प्युटर-लॅग्वेज, नॅचरल-लॅग्वेज, प्रोसेसिंग् स्पीच, प्रोसेसिंग् फोनेटिक इनपुट, सिण्टॅक्स, सिमॅन्क्स, इत्येतादृशी भाषाशास्त्रीया चर्चा, देश विदेशेषु सङ्गणक विशेषज्ञैः पुरस्कृता।

(B) 'सङ्गणक विज्ञाने संस्कृतरचनानां महत्वम्'. Explain the features of language based on this lesson.

6

'सङ्गणक विज्ञाने संस्कृतरचनानां महत्वम्' या पाठाच्या आधारे संस्कृत भाषेचे महत्व लिहा.

'सङ्गणक विज्ञाने संस्कृतरचनानां महत्वम्' इस पाठ के आधार पर संस्कृत भाषा का वैशिष्ट्य स्पष्ट कीजिए।

OR/किंवा/अथवा

Explain character of गुलाबराव महाराज.

गुलाबराव महाराजांचे 'चरित्र' स्पष्ट करा.

गुलाबराव महाराज का 'चरित्र' स्पष्ट करें।

2. (A) Translate any **Two** of the following :

10

खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** गद्य उताऱ्याचा अनुवाद करा.

निम्नलिखित किन्ही **दो** गद्यांश का अनुवाद कीजिए।

- (1) श्वेतकेतुः तथा कृत्वा ज्ञातवान् यत् लवणं जले अन्ते, मध्ये, तले सर्वत्रैव विलीनं। अतः जलं तु आपादमूलं लवणमिति। तदा आरूणिः कथयत् यथा जले लीनं लवणं निभालयितुं न शक्नोषि एवं सत् सर्वत्र विलीनं। तद् निभालयितुं न शक्नुमः। तत्सत्यं स आत्मा तत्त्वमसि श्वेतकेतो इति तद्भास्य विजज्ञाविति, विजज्ञाविति।
- (2) पुनः दृष्टान्तं दातुं आरूणिरूवाच। लवणमेलदुकेऽवधाय मा प्रातरूपसीदथा इति सह तथा चकार तूँ हो वाच यद्वोषां लवणमुदकेऽबाधा अङ्गतदाहरेति तद्भावमृश्य न विवष। उदके विळिनं लवणं उदकात् बहिः कथं आहरणीयं इति चिन्तयन् श्वेतकेतुं आरूणिब्रवीत्।
- (3) इति लोष्टगुटिकाः क्षिपति। आज्ञाप्तोस्मि आर्यया वसन्तसेनया - कुम्भिलक। 'गच्छत्वम् मम आगमनम् आर्यचारूदत्तस्य निवेदय' इति। तद् यावत् आर्यचारूदत्तस्य गेहं गच्छामि। एषाचारूदत्तो वृक्षवाटिकायां तिष्ठति एषोऽपि सदुष्ट बटुकः। तद्यावदुपसर्पामि। कथमाच्छादितं द्वारं वृक्षवाटिकायाः। भवतु, एतस्य दुष्टबटुकस्य संज्ञा ददामि।
- (4) चेट :- अरे मुखं बटुक ? पदे परिवर्तय।
विदूषक :- (पादौपरिवर्त्य) सेनावसंते।
चेट :- अरे मुखं। अक्षरपदेपरिवर्तय।
विदूषक :- (विचिन्त्य) वसंतसेना।
चेट :- एषा सा आगता।

विदूषक :- (उपसृत्य तद्यावत्चारूदत्तस्य निवेदयामि) भोः चारूदत्त। धनिकास्ते आगतः।

(B) How did explain आरूणी 'तत्त्वमसि' to श्वेतकेतु ?

6

आरूणीने श्वेतकेतुला 'तत्त्वमसि' कसे समणाविले ?

आरूणी ने श्वेतकेतु को 'तत्त्वमसि' कैसे समझाया ?

OR/किंवा/अथवा

Explain character of 'चारूदत्त'.

चारूदत्ताचे चरित्र-चित्रण करा.

चारूदत्त का चरित्र-चित्रण कीजिए।

3. (A) Translate any **Two** of the following 'श्लोका'.

10

खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** चा अनुवाद करा.

निम्नलिखित पद्यांश मे से किन्हीं **दो** का अनुवाद कीजिए।

- (1) अथाग्रहस्ते मुकुलिकृताङ्गुली समर्ययन्ती स्फुटीकाक्ष मलिकाम्।

कथञ्चिद प्रेस्तनया मिताक्षरं चिरव्यवस्थापित वागभाषत।।

- (2) अद्यप्रभृत्यवनताडिग ! तवास्मि दासः क्रीतस्तपोभिरिति वदिनि चन्द्र मौलो ।
अन्हाय सा नियमजं कळममुत्ससर्ज कळेशः फलेन हि पुनर्नवतां विधत्ते ।।
- (3) व्यवहारेषु सर्वत्र पुरुषाणां च आदरः ।
स एवाऽस्तु सदास्त्रीणां मा कदाचिद् अनादरः ।।
पुरुषाणाम् इव स्त्रीणां, सर्वाङ्गीणा समुन्नतिः ।
यत्र स्यात् तत्र, राष्ट्रे हि स्वर्गः प्रावतीरप्यति ।।
- (4) स्त्री समा मोहिनी नास्ति, स्त्रीसमा न विराङ्गिणी ।
स्त्रीसमा सदया नास्ति, नाऽदया रणचण्डिकाः ।।
सुसङ्गतिः सुनीतिश्च सुरितिः कृति सन्मतिः ।
सुकन्यकाभ्यो ग्रामेषु दयाः सम्यक् सुशिक्षणैः ।।

(B) Explain the importance of "महिल्लोन्नतिः"

6

'महिल्लोन्नतिः' चे महत्व स्पष्ट करा.

'महिल्लोन्नतिः' इसका महत्व स्पष्ट कीजिए।

OR/किंवा/अथवा

Explain the dialogue between पार्वती and शंकर.

पार्वती-शंकर संवाद स्पष्ट करा.

पार्वती-शंकर संवाद स्पष्ट कीजिए।

4. (A) Translate any **Two** of the following 'श्लोका's.

10

खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** श्लोकांचा अनुवाद करा.

निम्नलिखित में से कोई भी **दो** श्लोको का अनुवाद कीजिए।

- (1) ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमुदज्यते ।
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ।
ॐ सहनाववतु सहनौभुनक्तु सहवीर्यं करवावहे ।
तेजस्वीनावधीतमस्तु मा विद्विषामहे ।
- (2) सं गच्छध्वं सं वदध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।
देवा भागं यथा पूर्वं सं जनानां उपासते ।
समानी व आकूतिः समाना हृदयानिः वः ।
समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ।।
- (3) गृहिणी स्वजनं वक्ति शुष्काहारं मिताशनम् ।
पति पक्ष्यास्तु बह्व्वाशान् क्षीरपास्तस्करानपि ।।
शक्तिं करोति संचारे शीतोष्णे मर्षयत्यपि ।
दीपयत्युदरे वाहनं दारिद्र्यं परमौषधम् ।।

- (4) अभ्यासं लज्जमानेन तत्वं जिज्ञासुना चिरम् ।
जिगीषुणा ह्रियं त्यक्ता कार्यः कोलाहलो महान् ।।
न कारणपेक्षन्ते कवयः स्तोतुमुद्यताः ।
किञ्चिदस्तुवतां तेषां जिह्वा फुरफुरायते ।।

(B) Write the summary of 'वैदिकशांतिमन्त्र'.

'वैदिकशांतिमन्त्र' पाठाचा सारांश लिहा.

'वैदिकशांतिमन्त्र' पाठ का सारांश लिखिए ।

OR/किंवा/अथवा

Explain the 'कलिविडम्बनम्'.

'कलिविडम्बनम्' पद्यांश स्पष्ट करा.

'कलिविडम्बनम्' पद्यांश स्पष्ट कीजिए ।

5. Solve any 16 from the following :

16

- (1) मृच्छकटिकम् नाटकस्य आधाररूप भासस्य नाटयकृती नाम ?
(अ) कर्णभार (ब) इतवाक्य
(क) दारिद्र्यचारुदत्त (ड) प्रतिज्ञायौगंधरायण
- (2) अविमारकस्य नायिका का ?
(अ) कुरंगी (ब) रत्नावली
(क) वसन्तसेना (ड) उर्वशी
- (3) 'प्रतिमा' नाटकस्य आधारकं महाकाव्यं नाम ?
(अ) रामायण (ब) महाभारत
(क) कुमारसंभवम् (ड) रघुवंशम्
- (4) अभिज्ञानशाकुन्तलम् नाटकस्य रचयिता ?
(अ) भारवी (ब) भवभूती
(क) कालिदास (ड) भास
- (5) मालविकाग्नि मित्रम् नाटकस्य जेष्ठराज्ञी का ?
(अ) मालविका (ब) सुंदरी
(क) धारिणी (ड) बकुलावळिका
- (6) विक्रमोर्वशीयम् नाटकस्य प्रधानरसः कः ?
(अ) शृंगाररस (ब) वीररस
(क) हास्यरस (ड) शांतरस

- (7) मृच्छकटिकस्य खलनायकः कः ?
 (अ) शकारः (ब) गौतम
 (क) चारूदत्तः (ड) नन्दराज
- (8) मुद्राराक्षसे कति पात्राः सन्ति ?
 (अ) 29 (ब) 30
 (क) 10 (ड) 15
- (9) नांदी गायनं कस्मिन् स्वरे क्रीयते ?
 (अ) उच्च (ब) मध्यम
 (क) निचै (ड) उच्चनिचै
- (10) भासनाटयचक्रस्य संशोधनकर्ता कः ?
 (अ) टी गणपतीशास्त्री (ब) सागरनंदी
 (क) नंदीकेश्वर (ड) धनंजय
- (11) घटोत्कचस्य पिता कः ?
 (अ) अर्जुन (ब) भीमः
 (क) युधिष्ठिर (ड) नकूल
- (12) मृच्छकटिकम् नाटकस्य नायकः कः ?
 (अ) भीम (ब) पुरुरवा
 (क) चारूदत्तः (ड) दुष्यन्तः
- (13) उर्वशी का अस्ति ?
 (अ) गंधर्व (ब) यक्ष
 (क) अप्सरा (ड) देव
- (14) वेणीसंहारस्य नायिका का ?
 (अ) शकुंतला (ब) उर्वशी
 (क) मालविका (ड) द्रौपदी
- (15) रत्नावली नाटिकायाः रचयिता कः ?
 (अ) भासः (ब) बाणभट्ट
 (क) श्रीहर्षः (ड) भवभूती
- (16) मुद्राराक्षसस्य रचयिता कः ?
 (अ) विशाखादत्त (ब) चन्द्रगुप्त
 (क) भट्टनारायण (ड) भासः

- (17) प्राचीन नाटयशास्त्रे कः रसः न स्वीकृतः ?
 (अ) शांत (ब) वीर
 (क) शृंगार (ड) करुण
- (18) शारीपुत्रप्रकरण नाटकस्य कति अंकः ?
 (अ) 7 (ब) 9
 (क) 10 (ड) 5
- (19) मत्तविलास प्रहसनस्य कर्ता राजा कः ?
 (अ) महेन्द्रवर्मण (ब) अश्वघोष
 (क) चन्द्रपाल (ड) कृष्णमिश्र
- (20) विवेकानंदविजयम् नाटके कति अंकः ?
 (अ) 5 (ब) 7
 (क) 10 (ड) 6